

Mihail Şolohow: «Halkyň öñünde egilmegi borjum saýdym»

Category: Edebi makalalar, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 26 января, 2025

Mihail Şolohow: "Halkyň öñünde egilmegi borjum saýdym" MIHAIL ŞOLOHOW: «HALKYŇ ÖÑÜNDE EGILMEGI BORJUM SAÝDYM»

Sosialistik rewolýusiýanyň ýurtdan gaçyp gitmäge mejbur eden rus ýazyjylary ýigriminji ýyllaryň ortalaryndan başlap, Fransiýa ýaly Ýewropanyň dürli ýerlerinde meşhurlyk gazańmaga başlanda, Marina Swetaýewanyň «Gorkiy özbaşyna bir döwür, Bunin bolsa bir döwrüň soñudyr» diýen Iwan Bunini 1933-nji ýylda Nobel baýragyna mynasyp boldy.

SSSR-iň dolap getirmek üçin jan edendigine garamazdan, örän dogry netijä gelip yza gaýdyp barmadyk ýazyjy 1953-nji ýylda Fransiyada «watansızlar» kategoriýasynda aradan çykdy.

«Doktor Žiwago» romanyny 1957-nji ýylda özünden interwýu alan italýan žurnalistine beren Boris Pasternak özünden soňky ýyl Nobel baýragynyň beriljegini bilsin?..

Edilen basyşlar Pasternagy edebiýat boýunça berilen 1958-nji ýylyň Nobel baýragyndan el çekmäge mejbür edipdi.

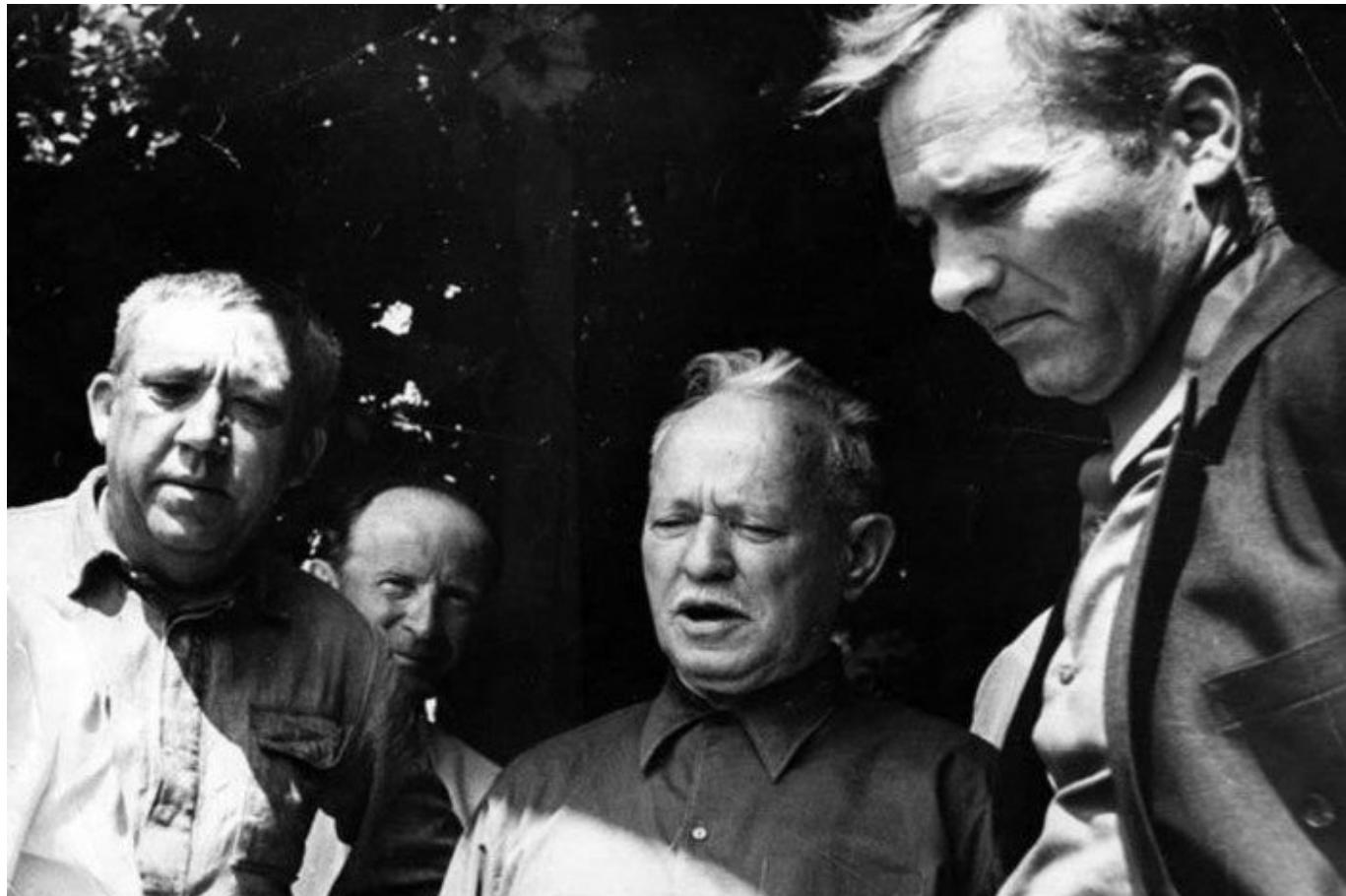
Hut şondan soňky geçen wagtda Sowet Soýuzy sap «sosialistik realizm» teoriýasynyň awtory Mihail Şolohowyň Nobel baýragyny almagy üçin ähli mümkünçiliklerini güýje girizipdi.

1965-nji ýylyň Nobel baýragyna mynasyp bolan Mihail Şolohow baýrak gowşuryş dabarasynда frak (dabaraly çärelerde geýilýän penjek) geýmejekdigini we şwed korolynyň öñünde egilmejekdigini aýdypdyr. Ýazyjynyň goýan bu şertleri bilenem ylalaşylypdyr.

1970-nji ýylda baýragyny almak üçin ýurtdan çykylmagyna rugsat berilmédik Aleskandr Solženisyn 1974-nji ýylda geçiren baýrak gowşuryş dabarasynдан soň «GULAG arhipelagynyň» awtory göni ABŞ-na uçup gitmäge mejbür bolupdy.

1998-nji ýylda ýurduna dolanan Solženisyn 2002-nji ýylda oglunyň toýuna ýurduň prezidenti Wladimir Putini-de çagyrypdy we ol Putine şu wakany gürrüň beripdi:

— *Barmenden arak alyp durkam, KGB-niň işgärleri maňa bildirmän arkamdan iňñe sanjypdylar, iki sagatdan soň özümden gidipdirin.*

Nobel baýragyny alan dört rus ýazyjysyndan üçüsi ýurduny taşlap gitmäge mejbür boldy. Iosif Brodskiniň alan baýragy bolsa, häzire çenli rus ýazyjysyna berlen iň soňky baýrakdyr (1987).

Mihail Šolohowyň baýrak gowşuryş dabarasында sözlän sözüniň edebi aýratynlyklardan zyýada syýasy tarapynyň agyr basmagy elmydama tankyt edilip gelindi we edilen tankytlar köp derejede ýerlikli.

Üstünden elli ýyl geçenden soñ edebiýat boýunça 1965-nji ýlyň Nobel baýragyna hödürlenenleriň arasynda şahyra Anna Ahmatowanyň hem adynyň bardygy ýüze çykypdy.

Uçursyz zehinli şahyr Ahmatowanyň bu baýragy alyp bilmezligi edebiýat dünýäsini hiç wagt diňmejek gynanja gark edipdir. Onuň äri Nikolay Gumilýow Staliniň intelligensiýanyň wekillerini ýok etme syýasatyňyň çäginde atylypdy, şeýle-de bolsa bu iki ajaýyp ynsanyň maşgalasynda dünýä inen ogullary Lew Gumilýow umumytürk taryhyň we medeniýetiniň iň görnükli alymlarynyň biri bolmagy başardy.

• **Mihail Šolohowyň Nobel baýragyny gowşuryş dabarasында sözlän sözi:**

Maňa Nobel baýragyny beren Şwesiýanyň Korollyk akademiýasyna şu dabaraly çärede ýene bir gezek minnetdarlyk bildiresim gelýär.

Men indi diňe kärimiň däl, şol bir wagtyň özünde edebiýatçy hökmünde şahsyýetime mahsus aýratynlyklaryň halkara derejesinde kabul edilmeginiň döreden şatlyk duýgusyny mälim etmek mümkünçiligini edindim.

Men bu baýragyň rus sowet ýazyjysyna berilendigi üçin çäksiz buýsanýaryn.

Bärde men öz watanimyn uly edebiýat toparyna wekilçilik edýärin. Men indi bu baýragyň roman žanrynyň dürlü ýollardan makullanmagyndan duýýan şatlygymy-da beýan etdim.

Dogrymy aýtsam, soňky wagtlar roman žanrynyň möwritiniň geçendigi we döwrüň talaplaryna jogap berip bilmeyändigi barada ýazylan makalalary okaýaryn, edilen çykyşlary diňleýarin.

Emma hemme zada garamazdan hakykatyň dünýäsini has doly

formada gurşap almaga we beýan edijilik arkaly adamyň ýasaýşa çemelesişini, onuň wawwaly soraglaryna gyzyklanmasyny, pikirdeşleriniň gyzyklanmasyny kesgitleme mümkünçiligini roman edýär.

Roman başgaça aýdanda, öz kiçijik «menini» dünýä nyzamynyň merkezi deýin görme synanyşyklarynyň öňüni kesende, galapyn töweregimizdäki gojaman durmuşa düýpden göz ýetirmegimiz üçin öňden biziň ýerimizi kesgitleyär.

Öz tebigatyna mahsus aýratynlyk bilen bu ýazuw žanry realist ýazyja örän giň meýdany hödürleýär.

Hamana wezipesini soňlandyranmyş diýip, sungatdaky birnäce ýaş akym realizmi ret etmäge synanyşýar. Konserwatizmiň tankytçylaryndan hiç hili çekinmän, özumiň realizm sungatynyň ynançly tarapdarydygyny aýdasym gelýär.

Edil hazır köplenç forma ugrunda ýoñ bolan synaglary göz öňüne tutup, edebi awangardyň gürrüñini köp edýärler.

Meniň pikirimçe, hakyky awangard ýazyjylar eserlerinde asyrymyzyň durmuşynyň çäklerini kesgitleyän we täze düzümimi orta atýan döredijilerdir.

Tutuşlygyna alanda realizm we realistik romanyň özi-de geçmişiň beýik ussatlarynyň toplan edebi tejribelerine goldanýar. Emma ösüş ýoluny geçende, doly täze, çuň we döwürdeş çäkleri edindiler.

Men özümde «durmuşyň täzelenmegi» pikirini göteryän realizmiň, adamyň ýagty geljeginiň hatyrasyna onda geçirilen üýtgeşmeleriň gürrüñini edýarin. Ýagny men hazır biziň «sosialistik realizm» diýyän realizmim žanrymyzyň gürrüñini edýarin.

Onuň özboluşly aýratynlygy – hakykatdan gaçmaýan, adamzady ösüše ugrukdyrmak üçin alnyp barylýan, millionlarça adamyň umumy maksada ýetmegine ýardam edýän göreşe çağyrýan, onuň göreş ýoluny ýagtylandyrýan dünýägaraýsynyň görkezijisidir.

Adamzat özünü ýer ýüzüniň gowulyklarynyň daşyna çykaran kosmonawtlar mysaly we hamana agyrlygyň bolmadyk şertlerinde ýeke-ýalñyz galan şahslar hökmünde (toparlara) bölünmändir.

Biz ýer togalagynda ýaşararys, ýer kanunlaryna eýerip ýaşaýarys. Injilde aýdylyşy ýaly, su günüň dünýäsiniň seri,

gaýgy-gussasy we talaby iň gowy geljege umytlary bilen dolup-daşýar.

Ýer ýüzünüň san-sajaksyz ilat gatlaklary umumy bähbitlede tarap hereket edýär, olar bilen bölüp-parçalamakdan zyýada galapyn birleşdirmäge gönügen umumy bähbitler bilen ýasaýar. Bular hemme zady öz elliři we beýinleri bilen döreden adamlardyr.

Men iň ýokardaky öz ýazyjylyk buýsanjyny we galamy bilen zähmetkeş halka hyzmat etme mümkünçiligini hiç zat bilen çäklendirmezlik azatlygynda görýän ýazyjylardan. Hemme zatdan şundan gözbaş alýar.

Sowet ýazyjysy hökmünde döwürdeş dünýäde ýazyjynyň ornuny nirde görmeli däldigi boýunça pikirlerim şundan gelip çykýar we şekillenýär.

Biz galagoply ýyllary başdan geçirýäris.

Ýer ýüzünde uruşyň bolmagyny isleýän halk ýok. Halklary tutuşlygyna uruş odunyň içine atýan gara güýçler bar.

Ikinji jahan urşunyň öni-ardy görünmeyän ýangynlarynyň külüniň ýazyjynyň ýüregini gobsundyrmazlygy mümkünmi?

Wyždanly ýazyjy nädip adamzady ýok etmäge iterýän gara güýçlerine garşıy çykma?

Özüni Olimpiýa daglarynyň çürbaşyndaky garşıdaş güýçleriň garpyşygyn danam ýokarda goýyan we Hudaýyň beren adam muşakgatlaryna biperwaý birinden tapawutlylykda adamzadyň kinniwanja bölegi we öz halkynyň ogly bolan döredijilik işgäriminiň wezipesi, borju nämeden ybarat?

Adamlar bilen wyždanly görünüşde gürleşmek, kämahal aky-da bolsa adamlara erkek ýaly hakykaty aýtmak, adamlaryň kalbyndaky geljege bolan ynanjyň ýany bilen, bu geljegi gurma ukyby bolan öz güýjüne ynamy berkitmek.

Dünýä ýokardan aşaklygyna alanda parahatçylyk ugrunda göreşmekdir we sözünüň ýetýän her bir ýerinde öz sözüň bilen göreşijileri ýetişdirmekdir. Progres üçin jan çekýän adamlary tebigy we ynsanperwer işlerde birleşdirmekdir.

Sungat adamyň aklyna we kalbyna täsir edip biljek iň uly güýje eýedir.

Elmydama bu güýji adamlaryň kalbynda gözellikler döretmäge,

adam üçin ýagty geljegi kemala getirmäge ugrukdyrylan adamlaryyň döredijilik hukugynyň bardygyny pikir edipdim. Taryhyň menzillerinde meniň öz halkym endigan ýollardan ýöräp şu günlere gelmedi. Ol menziller durmuş oýlap tapyjylarynyň, yzçylaryň ýoly boldy.

Ýazyjy hökmünde men elmydama ýazan we ýazjak eserimde hiç kime hüjüm etmeýän, cozmaýan, emma döreden zatlaryny abraý bilen goramagy, öz azatlygyny we mertebesini, öz erk-islegi bilen öz geljegini gurma hukugyny öňe sürüän bu zähmetkeş halkyň, gurujuy halkyň, gahryman halkyň öñünde egilmegi özüme borç saýdym.

Kitaplarymyň adamlaryň has gowy bolmagyna, ýürekleriniň hasam arassalanmagyna, adam söýgüsiniň oýanmagyna, gumanistik ideallaryň we adamzadyň ösmegi ugrundaky göreşine ýardam etmegini isledim.

Eger muny haýsydyr bir derejede başaran bolsam, özümi bagtly duýýaryn.

Şu zalda oturanlaryň hemmesine minnetdarlygyny bildiryärin. Nobel baýragyny alandygym üçin meni gutlan we gutlag sözlerini ýollar hemmelere minnetdardyrym.

1965 ý.»

Maýis ALIZADE,
Azerbaýjan edebiýatçysy.

Duşenbe, 17.06.2024 ý. Edebi makalalar